

orkideer

Nr. 6 · November 2020 · 41. årgang
Dansk Orchide Klub · Norsk Orkideforening

Sorø Museum, Storgade 17, 4180 Sorø. Foto: Svend Erik Hansen

Hvordan fik orkidéerne deres navne? (Del 7)

Joachim Burser, 1583 – 1639

Tekst Svend Erik Hansen

Denne artikel handler vel ikke så meget om orkidéer eller direkte om navnene på dem, men har alligevel en forbindelse, da den person, det handler om her, den tysk-danske læge, Joachim Burser, har en lille andel i den måde, vi i dag navngiver og inddeler planter og dyr.

For to år siden sad jeg og oversatte en artikel til dette blad om Carl von Linné, som var en svensk videnskabsmand, der for ca. 200 år siden fandt en måde at

beskrive og inddele flora og fauna – den samme inddeling vi bruger i dag. Hele tiden har der været en korrektion af navnene og af hvilke arter og slægter, der hører sammen, især da man fik mulighed for at læse arveanlæggene og tydeligere kunne se, hvad og hvem der er i familie med hinanden, men principperne i navnene er fortsat de samme.

Mens jeg skrev, hørte jeg Carl von Linné nævnt i fjernsynet, der kørte i baggrun-

Ulla Andreassen, Havehistorisk Forening i Sorø, Anne Mette Hansen, min kone, og Pernille Jacobsen, Sorø Museum, nyder solen i Joachim Bursers Apotekerhave.
Foto: Svend Erik Hansen

den. Min kone så "Guld i købstæderne", denne gang fra Sorø. Denne udsendelsesrække drager rundt i landet for at folk kan få vurderet deres arvestykker og andet, de mener, kan være værdifuldt. Samtidig viser udsendelsen spændende ting fra netop de købstæder, de besøgte. Her var det altså Sorø, nærmere bestemt kom man så forbi Sorø Museum.

Det var kun et kort indslag, og jeg måtte dagen efter finde programmet igen. Det var ikke så svært, da det var på DR1. Så jeg så indslaget én gang til, og blev klar over, at der havde været en læge og botaniker i Sorø på akademiet som professor.

Manden hed Joachim Burser og levede fra 1583 til 1639. Han blev født i Kamenz i Sachsen (i nærheden af Dresden), og blev student fra Leipzig i 1596. Siden studerede han i Basel hos blandt andet professor Bauhin, en schweizisk botaniker, der sammen med sin bror havde lavet en inddeling af planterne efter bestemte systemer.

Burser blev siden medicinsk doktor og i 1622 blev han Stadslæge i Annaberg, sydvest for Dresden og nær den tjekkiske grænse.

Kong Christian IV oprettede i 1623 i Sorø det Kongelige Ridderlige Akademi,

hvor hans og adelens sønner skulle undervises. 1625 blev Burser hentet til Danmark for at blive professor og underviser ved Akademiet i medicin og botanik.

I de mange år han boede i Sydtyskland, indsamlede Burser store mængder plantemateriale fra blandt andet Østrig, Schweiz og Tyskland. Han pressede disse planter så de kunne holde sig, det blev efterhånden til ca. 3200 planter, som han samlede i 25 bind som han kaldte Hortus sicca, der betyder Den Tørre Have. De var inddelt efter hans gamle læremester Bauhins systematik. I årene i Danmark udvidede han samlingen med et specielt bind med danske planter.

Burser havde ved sin bolig en have han satte mange lægeplanter i. Rundt omkring Sorø gror sjældne planter, som ikke findes udbredt i Danmark ellers. De menes at stamme fra vildfarne eksemplarer fra Bursers Apotekerhave.

På den tid gik man ind for signaturlæren, som gik ud på, at man på selve planten kunne se, hvilke sygdomme den virkede på, f.eks. hvis den havde hjerteformede blade, skulle planten virke på hjertet, og nyreformede blade på nyrerne. Dette gjorde Burser op med og gik ind for systematisering efter plan-

Fra Bursers Herbarium, Klinte, *Agrostemma githago* L.
Foto, venligst udlånt af Sorø Museum

ternes ligheder på forskellige områder som de var angivet af professor Bauhin. I 1606 åbnedes Sorøs første apotek. Den første apoteker, en læge, der var professor i København, blev hentet til Sorø, men døde samme år, som han blev apoteker.

Den næste apoteker blev først udnævnt i 1631, og det var Joachim Burser. Siden, efter Bursers død i 1639, overgik hvervet som apoteker til først hans bror og siden hans søn.

Man må huske på at næsten al medicin

Fra Bursers Herbarium, Klinte, *Agrostemma githago* L.
Foto, venligst udlånt af Wikimedia

dengang jo var baseret på planter. Og faktisk er grundlaget for meget af den medicin, vi bruger i dag, udviklet og primært udvundet af planter som f.eks. Atropin fra *Atropa bella-donna* (giver bl.a. store pupiller), Digoxin fra *Digitalis* (hjerteremedicin), Kinin fra Kinatræets bark (til malaria (feberstillende) og hjertesygdomme) og Acetylsalicylsyre (Aspirin, smertestillende) fra piletræer.

I 2003 blev det bestemt, at man bag museet ville lave en lille have, som skulle indeholde planter, som var i Bursers

Fra Bursers Herbarium, Hulrodet Lærkespore, *Corydalis cava* L.
Foto, venligst udlånt af Sorø Museum

Herbarium, være brugt som lægeplanter og have været i Danmark i starten af 1600-tallet. I 2006 afholdt man 400-års jubilæum for oprettelsen af det første apotek i Sorø. I forbindelse med jubilæet åbnede da også Joachim Bursers Apotekervej. Haven er siden passet af den samme forening af frivillige, og mine billeder af planter i artiklen er derfra. Dengang var vi ikke på særligt god fod med vore svenske naboer, nu slås vi jo mest til sportsskampe. Ved én af de utallige krige vi førte dengang mod sven-

Hulrodet Lærkespore, *Corydalis cava* L.
Udtræk af roden svag smertestillende og beroligende effekt. Foto: Wikimedia

skerne, denne gang i 1657 til 1660, tabte vi Skåne, Halland og Blekinge. Svenskerne tog krigsbytte med sig, og én af de ting, de tog med, var Bursers store herbariumsamlng, inklusive hans Danske Floramanuskript (som han aldrig fik gjort færdig). Bøgerne blev overført til Uppsala, hvor nordens ældste universitet lå. I 1702 blev to af bindende ødelagt ved en stor brand, men resten fik man reddet. Nogle år senere, omkring 1728 kom en ung mand, Carl Linnæus (efter han senere blev adlet:

Fra Bursers Herbarium, Opret Kobjælde, *Pulsatilla vulgaris* L.

Foto, venligst udlånt af Sorø Museum

Opret Kobjælde, *Pulsatilla vulgaris* L. mod hoste, søvnløshed, præmenstruelle problemer, kramper, hovedpine og hudinfektioner. Foto: Wikimedia

Storfrugtet Hejrenæb, *Erodium gruinum* L. I gamle dage benyttede man fröstanden som en slags hygrometer, der kunne forudsige tørt eller fugtigt vejr. Den storfrugtede hejrenæb er særlig velegnet på grund af den ekstra lange fröstand. Storfrugtet Hejrenæb har ikke været almindeligt brugt som lægeplante.

Foto: Svend Erik Hansen

Foto t.v.: Fra Bursers Herbarium, Storfrugtet Hejrenæb, *Erodium gruinum* L. Foto, venligst udlånt af Sorø Museum

*De mange blomster i Apotekerhaven tiltrækker mange bier, fluer og sommerfugle. Sidstnævnte kraftigt repræsenteret af Nældens Takvinge, *Aglais urticae* L, her på en Krusemynte *Mentha viridis* var. *crispata* L.*
Foto: Svend Erik Hansen

Carl von Linné), til Uppsala og fandt en systematik i planter og dyr. Han var inspireret af mange samlinger på universitetet i Uppsala, blandt andet Bursers Herbarium og ud fra sine studier af disse udgav han Systema Naturae i 1735, som byggede på tidligere nævnte Professor Bauhin og dennes brors systematik, som netop Burser havde benyttet. Linné videreudviklede sin systematisering af navne på planter og dyr. Læg mærke til at de planter jeg har udvalgt til artiklen, og faktisk også sommerfuglen, har et L. stående efter sig. Det er fordi, det er Linné, der har beskrevet arten første gang.

Herbariets 23 bind findes fortsat i Uppsala, hvor man skulle kunne få lov at se dem, hvis man henvender sig på forhånd. Planterne er overraskende velbevarede og fortsat kan farverne erkendes.

En hel plantefamilie (*Burseraceae*, Balsamtræ) er opkaldt efter Joachim Burser, og hans navn indgår også i adskillige slægts- og artsnavne.

Så måske var det ikke så meget orkidéer han beskæftigede sig med, men således får denne tysk-danske videnskabsmand også en del af æren for den systematik, vi bruger til navngivning og inddeling af planterne i dag.

Efterskrift:

En stor tak til Pernille Jacobsen, Sorø Museum og Ulla Andreasen fra Have-

historisk Forening i Sorø for assistance og fortællinger i forbindelse med vort besøg på museet og i haven.

Svend Erik Hansen

Kilder:

<https://www.apotekerhaven.dk/ct-menu-item-117/joachim-burser>

<http://www.ferieblogger.dk/apotekerhaven/>

https://biografiskleksikon.lex.dk/Joachim_Burser

Angivelser ved billederne af sygdomme, planterne virker mod, stammer fra siden, hvor alle planterne er beskrevet: <https://www.apotekerhaven.dk/ct-menu-item-12>

Links til de tre billeder fra Wikimedia:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Agrostemma_githago_003.jpg

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Corydalis_cava_\(L.\)_Schweigg._%26_K%C3%B6rte_\(pl._kokorycz_pusta\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Corydalis_cava_(L.)_Schweigg._%26_K%C3%B6rte_(pl._kokorycz_pusta).jpg)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b3/Pulsatilla_vulgaris_at_Mittagsfels_near_Niederaleen_Rural_District_of_Kusel.jpg